

У ДАЛЕКІ СВІТИ

Одного дня на початку весни чи, може, наприкінці зими, коли життю радіють хіба чорні круки, Григір зібрав свою писану торбу й вирушив шукати таємничий храм, зведений (а може, й ні) у далекому селищі Старі Гуляники.

Слід сказати, що Григір навряд чи наважився б на таку авантуру, якби не Наталя Петрівна, яка вкоротила собі віку, та ще й так драматично, ось щойно перед тим. Звісно, з її боку це було негідно й нерозважливо, бо суїцид — то справа особиста, а от заливати сусідів з восьмого поверху аж по перший — то вже геть ні до чого. Що вона собі думала, ця пухкенька жінка з лагідними манерами вчительки молодших класів, лягаючи навечно у теплу ванну та знехтувавши перед кончиною закручуванням кранів — хто вже його зна. Напаскудити наостанок заманулося, шпетили покійну сусіди. Але Григір сприйняв руді патьоки по білому тиньку як то, бува, сприймають люди побожні, побачивши в подібних обставинах Діву Марію або там — пророцтво арамейською, тобто, звісно, як містичний знак.

Усілякі містичні перипетії із Григором відбувалися постійно, бо людям він подобався, а світ говорив до нього. От скажімо, варто було йому закохатися, як одразу ж на подвір'ї в усі боки тріскав асфальт, а варто засумувати — і на стовбурах старих дерев у парку розкривалися шпари. Що ж до людей, то вони завжди дивувалися, коли він звертався до них — мовби то заговорила квітка чи пролунав лагідний голос із хмари. Григір звик до тих постійних заскочених усмішок, та й навчився вже з того користатися — принаймні якось йому вдалося продати випадковому перехожому

мавпочку, книжку про божу любов та пів вагона арматури. Втім, з кар'єрою на загал у хлопця не складалося — іноді, як мусив запрацюватися над звітом, на нього нападала така чорна туга, що згорталося у каві молоко, а фінансові підсумки розбігалися, наче розкидані Великим Вибухом галактики. Отож, відпрацювавши потроху то тут, то там, Григир врешті опинився без роботи, без надії та у підтопленій, наче весняний яроч, квартирі. Такий промовистий натяк від всесвіту, певна річ, не можна було ігнорувати.

Вибір напрямку для подорожі також був невинуватим. Якось, як Григир мокнув під дощем із повною торбою мавпочок, що їх не можна було нести назад, не продавши, до нього підійшов один незвичайний чоловік. Вдягнений він був у шафрановий плащ, на носі мав круглі окуляри без скелець, а незвичайним він був хоча б тому, що заговорив до Григора першим. Приходь, сказав він, до храму, що у Старих Гуляниках, і знайдеш відповіді на всі свої питання. Бо саме там, у тому храмі, мовляв, зберігається камінь, який має лише один бік. Григора це тоді не надто зацікавило — він знав, що кожен камінь має два боки і це його не бентежило. Але ж ось, усвідомивши, що просто йому на ліжку скрапує зі стелі вода, Григир подумав, що так не годиться. Тому, щойно вставши, замовив собі квиток на нічний поїзд до станції Коломак.

Утім, перш ніж від'їздити в далекі світи по дивні дива, слід було подбати про розв'язання одної вкрай незручної проблеми. Річ у тім, що варто було Григору поїхати з дому, як він починав потрохи забувати, навіщо він зібрався в дорогу. І що далі від дому, то швидше. Якось під час від'їзду він отямився, сидячи над річкою та стежачи за плином абрикосових пелюсток у стромовині, тоді як в сусідньому містечку нависніли колеги, чекаючи на папери про поставку чотирьох тонн нітратних добрив. За старих часів Григир неодмінно зайшов би кудись до східного раю, та нині існували митники, телефони і несплачені рахунки, які так-сяк тримали людину купи. Однак схильність така все ж

призводила до ситуацій бентежних і ніякових, не кажучи вже про те, що, хай би Григору і вдалося знайти відповідь на своє найважливіше питання, втрата відомостей про те, у чому воно полягає, звела би всі його зусилля нанівець.

Отож, Григир поклав собі перед виїздом заpastися надійними спогадками про своє життя і спонуки, які могли йому надати лише двоє: жінка, яку він скривдив, та чоловік, якому він завинив.

Щодо жінки, то скривдити її зовсім не важко; головне — розуміти, для чого це потрібно. Були у Григора знайомі, які робили це зі страху, адже ж усім відомо, що спогад про скривджену жінку рятує від панічних атак, кошмарів і затинання. Інші ж лікували так виразку шлунку чи застої чорної жовчі, комусь іще жіноча кривда помагала навести лад у справах чи досягти кар'єрних висот; корисна штука, словом, як не глянь. Григир же гадав, що скривдити жінку слід винятково від щирого серця, і тоді лише вона відповість тобі тим самим.

Мая мала сірі очі і блискучу чорну гривку, вона нервово курила, пишучи статті про кров і ґвалт, а круки вільно сідали на її плече, коли вона виходила подивитися на небо. Вони були знайомі ще змалечку, тож вона добре знала, що він повинен забути, і що — згадати.

— Гаразд, — сказала вона, зустрівши його біля порога. — Піди витріпай килимок, і я дам тобі те, що ти хочеш.

Григир узяв килимок, і жінка дивилася, як він іде по двір'ям. Там, де раніше лишалися глибокі тріщини, з яких улітку пробивався шпориш, подорожники та Петрові батого, нині вологий асфальт лишався у спокійній непорушності. Може, це і на краще, подумала Мая. Був час, коли вона вміла гоїти рани пташок і тварин, але тепер вона втратила це вміння, так само, як і багато чого іншого. Тож нехай іде собі десь інде, адже тут вона нічим уже йому не зарадить.

Григир почав витрушувати килимок, та одразу й засумував, дивлячись, як сиплються з нього срібні булавки, попіл та рожеві пелюстки. Мая часто докоряла йому, що,

прокидаючись, несе до хати різний непотріб, та однак усміхалася, здмухуючи попіл з його повік, а потім ішла варити міцну каву, від чого день завжди повертав на краще. Ті дні минули, однак; хіба й лишилося, що витріпати за ними килимок.

Придивляючись, та не знаючи напевне, хто перед нею, Мая відшукала для Григора невеличке люстерко.

— Пильнуй, — сказала вона. — Як зникне з нього відображення, то значить, час тобі уже повертати назад.

Він обійняв її, не знаючи напевне, хто поруч нього — та однак лишаючи дрібку срібного порошу на її порозі.

Чоловік же, якому Григір завинив, не чекав на нього. Він на загал не радів його відвідинам, бо завжди сподівався, що прийде хтось інший. Григір раз по раз приходив небажаним, та вже і звик до того. Нині ж старий Василь сидів на подвір'ї, ладнаючи буду для сивого пса.

— Налий мені чарку, — звелів Василь, і Григір пішов до комори, де віддавна зберігалися міцні напої, свердла, тесаки і рубанки. Василь був цілковито відмінним від Григора — до нього світ не говорив, бо не було потреби. Василь просто брав його до рук і тесав, рубав, пригвинчував, аж доки світ не набував іншої, придатнішої у господарстві форми. Із тим старий завжди знаходив собі роботу, точно знаючи, що і як необхідно приладнати, і лише куди і до чого приставити Григора, він так і не добрав.

— Знову те саме, — зауважив старий, хильнувши міцної. — Коли вже будуть з тебе люди?

Григір знизав плечима і присів почухати маківку сивому псові. Він знав, що йому ніколи не стати таким, як хоче старий. Як не рубає її, як не теши, душа його однаково пускала пагіння і поверталася за сонцем, і Василь ніяк не міг йому цього пробачити. І не те, щоби він був цілковито неправий — Григорові справді бракувало певності, а ослінчики, які він брався робити, повсякчас виходили як не криві, то триногі.

Проте відмовити йому старий був не в силі. Покопирсавшись у своєму приладді, Василь дістав ножа з кістяним руків'ям.

— Вертайся, як затупиться край, — наказав старий, а тоді, запаливши цигарку, додав: — Однаково в тебе нічого не вийде.

Тої миті з неба упав блідий промінь, і Григір побачив, як очі в старого стали срібні, мов дзеркала, а між бганок зношеного светра прозирнуло зозулясте пір'я.

— Авжеж, тату, — звично відказав він. Добре, що старому вже нічого не треба було доводити. Ну а сивому псу й поготів.

Із тим нарешті Григір був готовий до мандрів. Запакувавши люстерко і кістяний ніж до писаної торби, він зачинив своє помешкання і рушив на залізничний вокзал. Робітники та селянки з парадних фасадів його району кивали йому на прощання, а покійниця Наталя Петрівна посміхалася з вікна.

ВЕЛІННЯ ЗАКОНУ

Подорож потягом має свої правила, — повідомила Григору жінка з коротким сивим чубом і шрамом на щоці. — Якщо випадає з кимось побалакати у вагоні, то говорити слід лише правду, і тільки правду; від виконання цього правила залежить, куди ти потрапиш по приїзді — туди чи не туди.

Григір, що причаровано дивився на її шрам, схожий то на череп, то на метелика, кивнув, погоджуючись. Спати однаково не хотілося.

— Коли так, — розважив він, — то повідайте, хто ви та куди прямуєте?

Жінка усміхнулася, від чого у тьмяному світлі коротко блиснув її сталевий різець.

— Моє ім'я — Кіра, і їду я туди, де мені належить здійснити своє останнє вбивство.

Григір відчув як війнув холодний протяг, а оксамитова шкіра вагонного крісла взялася сиротами.

— Як ви знаєте, що останнє? — спитав він.

— Так велить мені закон, — розсміялася Кіра і потому пояснила, що до чого.

Виявляється, в усьому була винна математика. Вийшло так, що держава вирішила подбати про права людини, передусім же — про права злочинця. Новий закон велів визначати термін ув'язнення з міркувань вищої справедливості, а власне, через використання складного коефіцієнту, який враховує термін попередніх ув'язнень, темперамент, заможність, склад сім'ї та відгуки колег по роботі. А що відгуки про Кіру скрізь були позитивними, а попереднє ув'язнення — тривалим, то в підсумку вийшло, що закон іще і винен жінці років п'ятнадцять, тож, аби відновити справедливість, вона має здійснити два-три пограбування. Або ж умисне убивство.

— А це не просто, — зітхнула жінка. — Знайти причину для вбивства, коли все відбувається просто так.

Григір чув колись, що убивці — люди природно раціональні, як може бути раціональною, скажімо, жаба чи гадюка. Нападати на іншого велить їм сама природа, щойно людське міркування відкинута, і в цьому, звісно, була своя правда. Хлопцю ніколи доти не випадало зустріти вбивцю, і він не був певен, як же з ним чи нею належить поводитися. Найближчим до розуміння вбивства був Семен, син сусідки Наталі Петрівни; із ним Григору випадало пиячити, коли той приїжджав у відпустку з фронту. Одним з поширених питань до ветеранів було, звісно ж, «скільки ти убив», але Григір не спитав; його ошелешило інше, те, як змінився Семен — таке було враження, що він, доти спавши, прокинувся, а тоді прокинувся ще раз, а тоді ще і ще. Відчуття цієї граничної пильності лякало і принадувало, бо така

людина вже була напівбогом, якому відомі незнані іншим таємниці.

Самому Григору не довелося звідати тих таємниць; лікар визнав його непридатним до військової служби: сказав, що ноги в хлопця неоднакові: одна ходить по землі, інша — по воді. Таким, мовляв, не можна довіряти зброю, бо в них у руках вона іржавіє чи стріляє навспак. Григир відчув тоді полегшення і гіркоту водночас, бо зрозумів, що вже муситиме вікувати між землею і водою, між жабою і богом, а остаточної певності так і не знайде, хіба, може, насамкінець.

Однак справжні убивці, очевидячки, мали свою осібну певність.

— Мене вважали за божевільну, — поскаржилася Кіра, — але я не хвора. Просто краще від інших відчуваю, коли людина зажилася на цім світі.

— Як то ви це визначаєте? — зацікавився Григир.

— Ти такий кумедний, — мовила жінка, — тож я тобі розкажу. Давай сюди свою склянку.

Повагавшись, Григир посунув до сусідки склянку з металевим підсклянником, на якому малювалися зорі, херувими і Небесні Ворота. Кіра ж, роззирнувшись, плеснула до склянки питва із пласкої баклажки.

— Отже ж так, — серйозно сказала Кіра, хильнувши міцного. — Перш ніж вкоротити комусь віку, я зважую на три викажчики. Перший — така людина не залишає по собі слідів.

Григир стріпнувся. Давно уже там, де він ішов, не ріс шпориш та Петрові батоги; він не зважав на те, думав — прийшла нарешті ждана дорослість. Понад тим, гадав, що так справді краще: іти непоміченим і не ранили землі та води своїми ногами.

Так, звичайно, було не завжди. Буйна юність щедро розкидала за ним рівчаки і тріщини, скалки лісу і битого скла. А тоді одного вечора він злякався темного підворіття

чи, може, кийка поліціянта і повернув назад. І відтоді крок його став легшим і справді нечутним.

— Другий викажчик, — вела далі жінка. — Вони не знають свого справжнього віку.

Що ж, подумав Григір, і це правда. Як не зазирати в папери, він часом не міг згадати, чи то йому тридцять, чи вісімнадцять, чи сорок сім. Днів народжень він не відзначав, бо з якогось моменту йому стало здаватися, що ті роки належать уже не йому, а комусь іншому, відтак і святкувати їх він не має права. Коли той момент настав, він не годен був згадати. Можливо тоді, як відмовився від чергового келішка, а може — як востаннє гуляв уночі на даху. Не те, щоби Григір шкодував про здатність рахувати свої роки, проте, необраховані, вони бігли значно вільніше, ніж доти.

— Третій викажчик, — провадила Кіра. — Ці люди часто бачать темні води уві сні.

Хлопець бачив таке, певна річ, проте як часто, уже не додати, адже останнім часом снів своїх не пам'ятав, як, втім, і багато чого іншого. Проте раніше, звісно, він бачив темні води — часом, тонучи в них, часом, бредучи насилу до берега. І його непокоїло, що сказала б на те його нова знайома.

— Я бачу, як ти засмутився, — Кіра хихикнула. — Цікаво, чого б то? Нумо, сусіде, твоя черга розповідати про свою мандрівку.

Григір намацав у кишені татів ніж. Як-то він опинився в кишені замість бути на дні його торби — хтозна. Однак трохи певності це йому додало.

— Нічого цікавого, — відказав він, цілком забувши, від чого застерігала його Кіра. — Відрядження. Мушу продавати ліс-кругляк: дуб, тополя, сосна. Гурт і роздріб.

— Авжеж, — кивнула та, а тоді схилила щоку до плеча, позираючи пустотливо, аж заграли ямки на щоках. — А тільки зваж, — додала весело, — ось я щойно відпила з твоєї склянки, і знаю відтак усі твої думки, страхи і сподівання.

Серце Григору тенькнуло, однак він швидко опанував тривогу.

— Кожен сподівається на краще, хіба ні? — промимрив він, і тої миті світло у вагоні згасло, і потяг, розпачливо скреготнувши, став. Попри них, корячись різкому відруху, пурхнула обгортка вафель, куряче стегенце та дерев'яний тремпель. Григір і сам ледве втримався аби не проломити собою стінку купе.

— Піду гляну, що сталося, — кинув він, підводячись та прямуючи до тамбуру, звідки вже лунали обурені голоси.

Пробиратися навпомацки було не надто зручно, хлопець швидко забив коліно і тюкнувся головою. До тамбуру було далі, ніж здавалося; бубоніли пасажири, металево ляскали, прочиняючись, двері. Сторожко зиркаючи довкіл, Григір вихоплював оком у тьмяному світлі то одного, то іншого стривоженого мандрівця.

— Що за станція? Чого стоїмо? — гукнув Григір у темряву при тамбурі.

— Станція «Сколовар», — незворушно пролунало звідти. — А стоїмо, бо на коліях — вибухівка.

— Правда? — здивувався Григір.

— Може, й ні, — зітхнула темрява. — Можете вийти, купити пиріжок.

Григір замислився. До потрібної йому станції лишалося пару годин. Хтозна, однак, що на думці в його химерної сусідки; а до Старих Гуляників можна й інакше якось доїхати. Якщо до нього зрідка і говорить світ, подумав собі хлопець, то, може, оце і є його чергове слово?

Над станцією «Сколовар» уже зеленіла зоря, чутно було запах мазуту і меду. Зітхнувши, Григір кинув на плече свою писану торбу і вийшов на перон, не завваживши глузливого Кіриноного погляду кризь брудну вагонну шибу.

ЗМІСТ

ЧАСТИНА I	5
У далекі світи.....	7
Веління закону	11
Сколовар.....	16
Бар «Тромбон».....	20
Карантин.....	26
Дурень або брехун.....	30
Камея.....	36
Профілактика	41
Своя ціна	46
Подарунок.....	51
Контрольний пункт.....	56
Манія незгоди.....	62
Відмовник.....	66
Дике поле.....	72
Аварійний вихід.....	77
ЧАСТИНА II	83
Так роблять Усі.....	85
Найкраща медитація.....	90
Стогни і чортихайся.....	95
Наказ головлікаря.....	100
Марні сподівання	105
Стіна нарікань.....	110

Все, що хочете.....	116
Простір і проміжки.....	121
Аберація.....	126
Спиніть дурня!.....	131
Руїна і занепад.....	136
Кодекс.....	142
Забуті.....	147
Подвиг.....	151
Бовдури і пришелепки.....	156

ЧАСТИНА ІІІ.....163

Пиріг з яблуками.....	165
Небезпечне бажання.....	169
Особливе уміння.....	175
Кров до вина.....	180
Втрачені спогади.....	185
Віри недостатньо.....	191
Катафалк.....	196
Структурний дефект.....	202
Друге коло.....	207
Буде гірше.....	213
Два варіанти.....	218
Крихта справедливості.....	224
Хай хоч так.....	230
Фіал.....	237
Прокляття.....	247